

1.

‘Als God zou bestaan, zouden alle voetbalwedstrijden in gelijkspel moeten eindigen.’ Aldus Johan Cruijff over de veelheid schietgebeden en aanbeddingen voorafgaand aan voetbalwedstrijden. Behalve dat deze uitspraak iets zegt over de wijze waarop onze voetballegende aankeek tegen het al dan niet bestaan van God, zegt het ook iets over hoe hij tegen bidden aankeek: God wordt gevraagd om voor de overwinning te zorgen.’ Nu is daar natuurlijk ook wel reden voor, om daar zo naar te kijken als buitenstaander. Want hoe vaak wordt bidden inderdaad ingezet om iets van God gedaan te krijgen, om God goedgunstig te stemmen en te vragen om het een of ander voor de mens te regelen.

Deze kijk op God, die daarmee een soort speelbal in handen van mensen wordt, en deze kijk op bidden, heeft in de loop van de afgelopen eeuw op heel wat momenten grote vragen opgeroepen. Waar was God? Wat heeft het gebed opgeleverd? Waarom al deze ellende? Had God dit en dat niet kunnen voorkomen? Waarvan de bekendste natuurlijk de vraag naar God in Auschwitz. Als God bestaat, waar was die dan?

Wat doen we wanneer we bidden? Welke betekenis heeft dit en wat beogen wij ermee? De vraag naar de plek van gebed komt ook regelmatig naar voren wanneer het over onze vrijzinnige gemeente hier ter plaatse gaat. ‘Waarom bidden we nog? En tot wie of wat is dat gebed dan gericht? Dus toch een persoonlijke God die zich met ons bemoeit? Terechte vragen, kritische vragen. Tegelijk zijn het vragen die voortkomen uit onze eigen zoektocht naar wie of wat God zou kunnen zijn of wat het al dan niet bestaan van God betekent.

En wanneer je concludeert: nee die God die zich persoonlijk met mijn leven bemoeit, of die aan het stuur staat van een beetje corona hier en wat sprinkhanen in Afrika en een hongersnood in weer een ander land, die God die in zoveel landen vrouwen de toegang tot onderwijs en zelfbeschikkingsrecht ontnemt; die God die dan tegelijk wel mijn gebed om te slagen voor een examen of om een oplossing voor een familieconflict of om het vinden van een nieuwe baan verhoort; die God van jij wel en jij niet, van verdeel en heers, van geluk en ongeluk, van geven en nemen. Wanneer je zegt: van die God neem ik afstand, of daar kan ik niet meer in geloven, wat betekent het dan nog om te bidden? Heeft dat nog zin, betekenis? Gaat dat nog ergens over?

2.

*‘Bidden lijkt wel op het zoeken naar een dialoog
- Geef toch antwoord God. Hoort u mij. Help ons dan toch -
maar in al die woorden die wij spreken,
maken wij vooral onszelf voor God aanspreekbaar’*

Abraham Joshua Heschel.

Abraham Joshua Heschel, de grote Joodse geleerde, ziet bidden niet als een dialoog tussen de mens en God. Tenminste niet in de zin dat wij kunnen vragen en dat God in de vergadering met raadgevers of in eigen-wijsheid een besluit neemt over het antwoord. Bidden is je openstellen, jezelf aanspreekbaar maken voor iets anders dan het gangbare. Voor een andere werkelijkheid dan corona, sprinkhanen, auto's die op de menigte inrijden. Voor een andere werkelijkheid dan wat we in de wereld zien, dat de een te veel heeft en te ander omkomt van de honger. Dat de man op nog te veel plaatsen heerst over de vrouw en blank superioriteitsgevoel nog steeds te vaak heerst over iedereen net een andere huidskleur. Maar wat is dat andere dan? Hoe manifesteert zich die andere werkelijkheid dan? Is dat iets waarnaar ik kan verlangen, iets dat komen gaat, of iets dat er reeds is?

De middeleeuwse islamitische filosoof, dichter en mysticus Rumi, zegt dat je krankzinnig kunt worden van het zoeken naar antwoorden op al je vragen. Dat je als maar op de deur kunt blijven kloppen in de hoop dat er open gedaan wordt. Tot het moment dat de deur opengaat en blijkt dat je van binnenuit aan het roepen en kloppen was. Wat blijkt: met al je kloppen en bidden en vragen, je was al binnen.

Dat wat je zoekt is er reeds. Wat je verlangt ligt voor je voeten. Maar vaak in het verborgene. Bidden is vaak naar buiten gericht, niet alleen in de zin van een uiterlijke vertoon, al dan niet met omhaal van woorden of om gezien en gehoord te worden, maar ook uiterlijk in de zin van buiten mijzelf. En die gerichtheid maakt dat we over het hoofd zien wat er in ons zelf aanwezig is aan oplossingen. Bidden is daarom voor Jezus, naar binnen keren, de binnenkamer in, want in het verborgene zul je horen en zien dat er gehoord en gezien wordt.

Het verborgene wil niet zegen verstopt, of in het geheim. Nee, het is van een andere orde, het manifesteert zich buiten de gangbare orde, de bestaande verhoudingen. Wie zich daar los van weet te maken, wie in deze wereld, maar niet van deze wereldorde en wereldwanorde is, die gaat zien in het verborgene.

3.

Jezus leert zijn leerlingen bidden. Bij Lukas gebeurt dit op verzoek van de leerlingen zelf. Wanneer Jezus aan het bidden is, vragen zijn leerlingen hem om gebedswoorden, zoals ook Johannes de Doper zijn leerlingen woorden om te bidden gaf. Bij Matteüs maakt de tekst van het Onze Vader integraal deel uit van de Bergrede. Die rede, dat leerhuis waarin Jezus als het ware Tora en Profeten vertaald naar de context van een nieuw tijd. Jezus laat zijn traditie niet los, hij wortelt er in en vindt daar de woorden om zijn visie en levensweg te verhelderen. Jezus heeft de Thora lief. Maar die weg van Thora en profeten gaat niet over uiterlijk vertoon. Dat is een weg die hij bekritiseert: geen omhaal van woorden, geen opzichtig goed doen, geen schijnheiligheid. Te vaak is dat in de christelijke traditie verstaan als: Jezus neemt afstand van het jodendom, dat alleen maar uiterlijk vertoon en rituelen is. Maar wat hij hier zegt is geen kritiek of zelfs loslaten van zijn traditie, dat is kritiek op de wijze waarop binnen die traditie mensen de Thora verengen tot ritualisme en uiterlijk vertoon.

Verborgene gerechtigheid, daar gaat het om. En verborgen niet in de zin van stiekem of in het geheim. Maar verborgen in de zin van: vanzelfsprekend, zo leef ik mijn leven, dit is wat ik doe. De gerechtigheid niet verbijzonderen en maken tot iets buitengewoon nobels, maar als vanzelfsprekend onderdeel van hoe je je leven vorm en inhoud geeft. Natuurlijk kom ik op voor de zwaksten, daar hoef ik geen applaus voor; natuurlijk zorg ik voor die zieke, daar hoef ik geen lintje voor; natuurlijk probeer ik met vallen en opstaan een goed mens te zijn, dat behoeft geen krans. Zolang gerechtigheid, recht doen aan een ander, gezien wordt als iets bijzonders, houden we systemen en verhoudingen in stand van meer en minder, macht en onmacht, gelijkheid en ongelijkheid, geholpene en hulpverlener. In het bijbels visioen van een nieuwe aarde, bestaan deze verhoudingen en systemen niet meer.

Zolang je gebed naar buiten gericht is, zolang je aandacht gaat naar wat gangbaar is in de wereld, kun je het niet zien. Bidden heeft dan de functie van naar binnen keren, je binnenkamer in, introspectie, om los van het gangbare te horen en te zien wat van belang is en je vervolgens daarvoor ontvankelijk maken en beschikbaar stellen. Dan ga je zien wat er reeds is. Jezus noemt dat Rijk van God, nog niet en toch reeds aanwezig. Het wordt al gedaan, het gebeurt al, wat en wie wij God noemen wordt al gerealiseerd, maar nog is het niet zo ver dat het wereldwijd zichtbaar is voor iedereen.

4.

Met de Bergrede actualiseert Jezus – via de schrijver van het Matteüs evangelie - de Thora binnen de context van zijn tijd. Met het oog op de menigte in armoede en onderdrukking brengt hij de luisteraars opnieuw bij de bron van de traditie: Ik zal er Zijn, ik ben afgedaald, ik heb de schreeuw gehoord, ik kom bevrijden. Vervolgens werkt hij uit hoe de Tora vervuld moet worden: liefde voor je naaste, bidden en vasten.

Het gebed dat Jezus zijn leerlingen leert is bij Matteüs een samenvatting van die levensweg ter vervulling van de Tora. Het Onze Vader is dan ook een typisch Joodse manier van bidden. Alle belangrijke thema's uit het dagelijks leven worden compact en in enkele woorden verbonden met de kern van heel de Joodse bijbel. Wie 'Onze Vader...' bidt maakt zich dan ook niet alleen los van het gangbare, maar komt ook in verzet tegen de gevestigde wereldorde en alle wanorde, chaos en lijden dat zij voortbrengt. Wie 'Onze Vader..' bidt leeft van het visioen dat door vele profeten geschetst is als een nieuwe hemel en een nieuwe aarde waar gerechtigheid woont. Het visioen dat door Jezus aangeduid werd als de komst en de aanwezigheid van het Koninkrijk Gods.

Volgens de joods-Oostenrijkse diplomaat en Nieuwtestamenticus Pinchas Lapide is het niet moeilijk om het gebed dat Jezus leert te verstaan als een verborgen verzet van de joden onder Romeinse bezetting: Uw wil geschiede – en niet die van de keizer; Leid ons niet in verzoeking – om naar de wapens te grijpen; uw koninkrijk kome – en moge het rijk van de Romeinen te onder gaan; Want van U is het koninkrijk en de kracht – en niet in de macht van vreemde tirannen!

5.

Bidden als methode om je te richten op dat waarmee je je leven wilt vullen, waar je je op wilt richten, waarvan je wilt leven. Om zo kracht, hartstocht en volharding op te doen, te hervinden, om op weg te gaan en mee te werken aan die belofte van levenskansen voor al wat leeft en een land van vrucht en overvloed.

Zeg amen. - Dat het zo moge zijn.